

Qarabağın görkəmli simaları

Şəmsi Bədəl bəy oğlu Bədəlbəyli

Görkəmli Azərbaycan aktyoru və rejissoru, Azərbaycan SSR xalq artisti Şəmsi Bədəl bəy oğlu Bədəlbəyli 1911-ci il fevralın 23-də Azərbaycanın qədim mədəniyyət mərkəzi olan Şuşa şəhərində görkəmli pedaqoq və ictimai xadim Bədəl bəy Bədəlbəylinin (1875-1932) və Rəhimə xanım Qacarın (1880-1966) ailəsində dünyaya gəlmişdir.

Bakıda orta məktəbdə ibtidai təhsil almışdır. Orta məktəbi bitirdikdən sonra Ş.Bədəlbəyli Azərbaycan Pedaqoji Texnikumuna daxil olur, 1927-ci ildə buranın məzununu olur. Bu illərdə o, böyük həvəslə özfəaliyyət dərnəyində iştirak edir, aktyorluq istedadını sınayır.

1927-1932-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında təhsil alır: iki il xalq çalğı alətləri şöbəsinə, daha sonra kompozisiya nəzəriyyəsi sinfində Üzeyir Hacıbəylinin tələbəsi olur. Həmin illərdə Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında böyük qardaşı, bəstəkar və dirijor Əfrasiyab Bədəlbəylinin rəhbərlik etdiyi orkestrdə tar çalır. Bəzən C.Cabbarlının "Od gəlini" və "Sevil" tamaşalarında səhnə arxasından aktyorları tarda müşayiət edirdi. Eyni zamanda, dramaturq və rejissor Cəfər Cabbarlı ilə dostlaşaraq, ona səhnə ilə bağlı fəaliyyətində köməklik göstərir. Bu da onun rejissorluq sənətinə marağını artırır və o, C.Cabbarlının əsərlərinin tamaşalarında rejissor assistenti kimi çalışmağa başlayır.

1930-1932-ci illərdə "Gənc işçi" qəzeti redaksiyasında "İncəsənət və ədəbiyyat" şöbəsinin müdiri vəzifəsində çalışır, həmin qəzetin səhifələrində bir sıra tamaşalar haqqında məqalələri dərc olunur. 1932-ci ildən 1942-ci ilə kimi Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında rejissor assistenti və rejissor kimi fəaliyyət göstərir.

1933-cü ildə Ş.Bədəlbəyli Azərbaycan Xalq Maarif Komissarlığı tərəfindən Moskvaya rejissorluq üzrə təcrübə işinə göndərilir. Moskvada Malı Teatrda Şillerin "Don Karlos" əsərinin hazırlığında görkəmli rejissor K.Marçanaşvilinin rəhbərliyi altında

rejissor assistenti kimi təcrübə keçir. Həmçinin, İnqilab teatrında rejissor A.Popovun yaradıcılıq emalatxanasında öz təcrübəsini zənginləşdirir, dramaturq N.Poqodin "Mənim dostum" əsərinin tamaşasının hazırlanmasında iştirak edir.

1936-cı ildə Bakıya qayıtdıqdan sonra Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında rejissor kimi fəaliyyətini davam etdirir. Bir sıra səhnə əsərlərinin tamaşalarına quruluş verir. Onlardan C.Cabbarlının "1905-ci ildə", "Od gəlini" əsərlərinin tamaşalarının hazırlanmasında Ş.Bədəlbəyli rejissor assistenti kimi iştirak edir. Xüsusilə onun M.F.Axundovun "Müsyö Jordan və dərviş Məstəli şah" komediyasının səhnələşdirilməsi üzrə (rejissor M.Zeynalovla birgə) yaradıcılıq işi klassik komediyanın müasir təfsiri kimi qeyd olunur.

1939-cu il 23 oktyabrda Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında Ş.Bədəlbəylinin rejissor kimi ilk müstəqil işi olaraq, C.Məmmədquluzadənin "Ölülər" əsəri tamaşaya qoyulur. Bu, onun yaradıcılığında yeni mərhələnin başlanğıcı olur.

1941-ci ildə həmin teatrda Ş. Bədəlbəylinin rejissorluğu ilə S.Rəhmanın "Xoşbəxtlər" əsərinin premyerası olur, V.Şekspirin "Kral Lir", Lermontovun "İki qardaş" əsərləri Ş.Bədəlbəylinin rəhbərliyi ilə səhnədə oynanılır. Sonrakı illərdə Ş.Bədəlbəyli digər teatrlarda çalışsa da, Azərbaycan Dövlət Dram Teatrı ilə yaradıcılıq əlaqələrini davam etdirmiş, bu səhnədə yeni əsərləri tamaşaya qoymuşdur: o cümlədən, 1945-ci il noyabrın 17-də Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında Ş.Bədəlbəylinin rejissorluğu ilə S.Rəhmanın "Aşnalar" əsərinin premyerası olmuşdur.

1941-1942-ci illərdə Ş.Bədəlbəyli sovet ordusunun hissələri tərkibində İrana göndərilir, "Qırmızı Şərq", "Vətən uğrunda" qəzetlərinin müxbiri kimi Təbrizdə fəaliyyət göstərir. Burada Ş.Bədəlbəylinin rəhbərliyi altında həvəskar aktyorların iştirakı ilə Ü.Hacıbəylinin "Arşın mal alan", Z.Hacıbəyovun "Evliykən subay", "Əlli yaşında cavan" musiqili komediyaları tamaşaya qoyulur.

1943-cü ildə Ş.Bədəlbəyliyə Azərbaycan incəsənətinin inkişafında böyük nailiyyətlərinə görə Azərbaycan Ali Soveti Pəyasət Heyəti tərəfindən Əməkdar incəsənət xadimi fəxri adı verilir. Ş.Bədəlbəyli bundan sonrakı illərdə də bir sıra hökumət mükafatlarına layiq görülmüş, fəxri fərmanlarla, orden və medallarla təltif olunmuşdur.

1943-1949-cu illərdə Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrında bədii rəhbər vəzifəsinə təyin olunur. Həmin illərdə Ş. Bədəlbəylinin rejissorluğu ilə bu teatrın səhnəsində bir sıra Azərbaycan və xarici ölkə bəstəkarla-

rının musiqili komediyalarının premyerası olur.

O, F.Əmirovun "Gözün aydın", S.Ələsgərovun "Ulduz", Ü.Hacıbəylinin "O olmasın, bu olsun", "Arşın mal alan", S.Rüstəmovun "Durna" musiqili komediyasının tamaşalarını hazırlamışdır.

1949-1956-cı illərdə Ş.Bədəlbəyli M.Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının direktoru və bədii rəhbəri vəzifəsində çalışır.

1950-ci il və sonrakı illərdə müxtəlif bayramlar və dövlət tədbirləri çərçivəsində konsertlərə quruluşlar verir. **Həmin dövrdən o, Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrına da rejissor kimi dəvət olunur, Ü.Hacıbəylinin "Koroğlu", "Əsli və Kəram" operasına yeni səhnə quruluşu verir, Z.Palیاşvilinin "Daisi" operasını tamaşaya qoyur.**

1956-1959-cu illərdə yenidən Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrında bədii rəhbər və direktor vəzifəsində çalışır. 1959-1965-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrının direktoru və baş rejissoru təyin olunur.

Ş.Bədəlbəyli bu teatrda çalışdığı zaman dünya musiqi klassikasına müraciət edir, eyni zamanda Azərbaycan bəstəkarlarının yeni operaları da onun rəhbərliyi altında tamaşaya hazırlanır. 1964-cü ildə Ş.Bədəlbəyli Azərbaycanın xalq artisti fəxri adına layiq görülür.

1965-1974-cü illərdə Ş.Bədəlbəyli təkrarən Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrının direktoru və bədii rəhbəri vəzifəsində çalışmışdır. Bu illər ərzində Ş.Bədəlbəyli bu teatrda V.Dolidzenin "Keto və Kote" əsərini iki dəfə yeni quruluşda tamaşaya qoyur. Ş.Bədəlbəyli tərəfindən Azərbaycan bəstəkarlarının yeni musiqili komediyaları səhnələşdirilir. Onun rəhbərliyi ilə A.Məlikovun "Ləpələr" operettası S.Ələsgərovun "Sevindik qız axtarır", "Həmişəxanım", V.Adıgözəlovun "Nənəmin şahlıq quşu", E.Sabitoğlunun "Hicran" musiqili komediyasının premyerası olur.

1974-1976-cı illərdə Ş.Bədəlbəyli yenidən M.Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının direktoru və bədii rəhbəri təyin olunur, Azərbaycan Teatr Cəmiyyəti İdarə Heyətinin sədri seçilir.

1978-ci ildə Ş.Bədəlbəylinin təşəbbüsü ilə Bakıda Azərbaycan Teatr Cəmiyyətinin nəzdində "Dostluq" teatrı yaradılır, burada müxtəlif respublikaların tanınmış teatr kollektivlərinin qastrol tamaşaları təşkil olunur.

Şəmsi Bədəlbəyli 1987-ci il mayın 23-də vəfat etmiş, Bakıda Fəxri Xiyabanda dəfn olunmuşdur.